

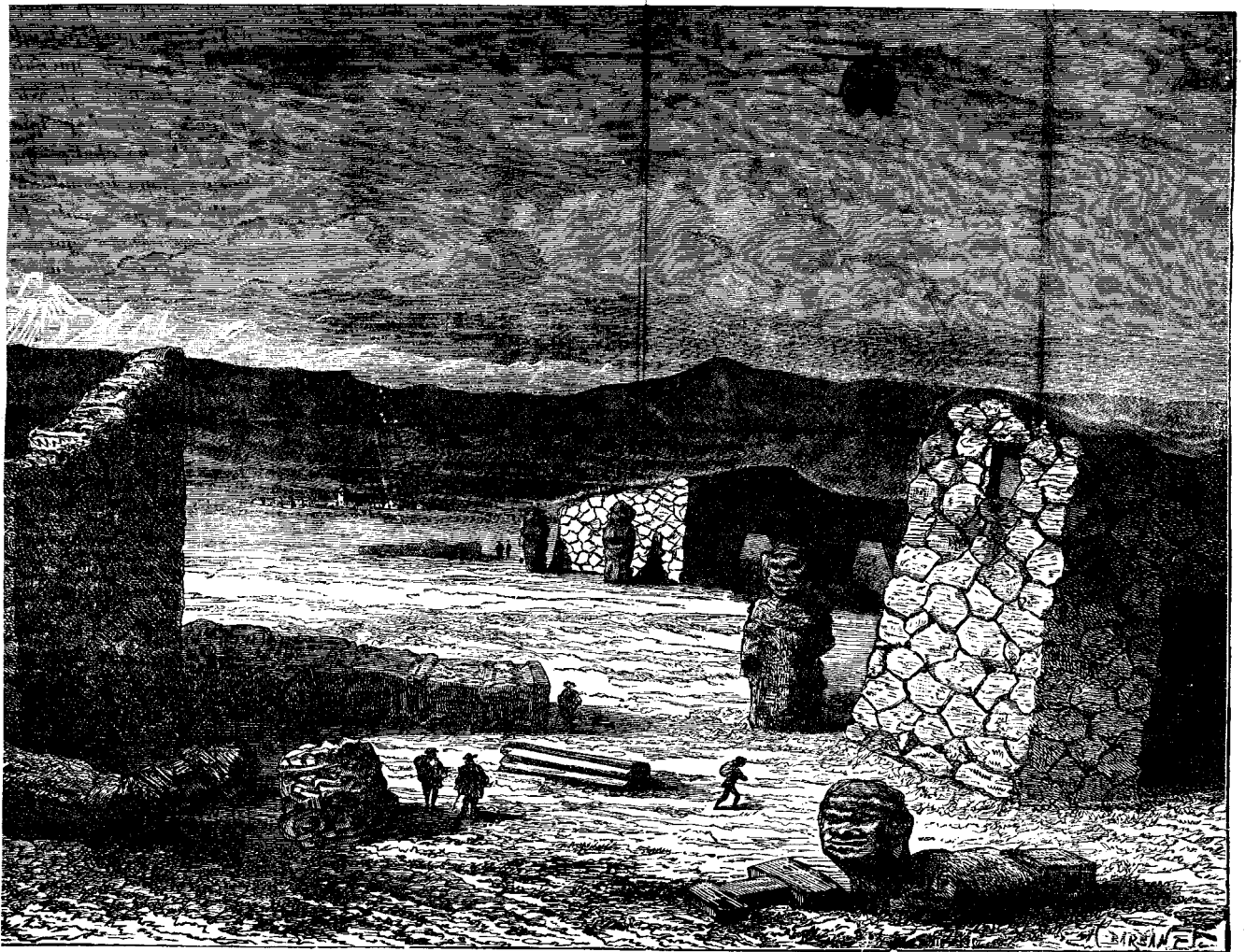

“ԹՈՂ ՏՈՒՔ ՄԱՆ ՏՂՈՅԸ ՈՐ ԻՆՍՏԻ ԳԱՆ” ԴՈՒԿ. ԺԸ. 16:

ՀԱՏՈՐ ԺԲ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՂԻՍ 1, 1883

ԹԻԻ 7

ԲԷՐՈՒԻ ՄԷՋ ՀԻՆ ՇԷՆՔԵՐ

Բէրուի մէջ կան շատ մը հին շէնքեր որ զարմանք պատճառած են ամէնուն որ այցելած են Բէրու, և տեսած են այն շէնքերը: Սպանիացիք 1500 և 1550 թուականներուն մէջ տեղադրուեցին Բէրուի երկիրը, բայց յիշեալ շէնքերն այն թուականներէն շատ ժամանակ առաջ կային, և անոնց

ԲԷՐՈՒԻ ՄԷՋ ՀԻՆ ՇԷՆՔԵՐ

թուականն անձանօթ է: Առաջին պատկերին մէջ կը տեսնուին աւերակներ որ կը գտնուին Գիդիդագա լճին մօտ, և կը բաղկանան հին շէնքերու մնացորդներէ և հին անդրի արձաններէ: Արձաններէն ոմանք են երեսուն ոտք երկայն և եօթնևտասն ոտք լայն միակտուր քարէ: Այս խոշոր քարի կտորները կը նմանին Սփինքսին,

որ կայ Գահիրէի բուրգերուն մօտ, և խոշոր կուռքերուն որ ցիրուցան կան Նեղոսի եզերքը:

Երկրորդ պատկերին մէջ կը տեսնուի շէնք մը որ կը կոչուի Մեհեան արեգական ի Գուզզոյ: Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ առաջին ինգան (Թագաւոր) և անոր կինն որ կը կոչուէին «Էթի» և «Էթիան», կը ճամբորդէին ոսկի գաւազան ի ձեռին, և ըսուած էր անոնց

Թէ ուր որ դաւազանը մտուէր գեա-
նին մէջ և անյայտ ըլլար, հոն պար-
տէին կառուցանել քաղաք մը: Այս-
պէս Գուղդոյի գերբը ընտրուեցաւ,
և թագաւորն և անոր յաջորդները
չինեցին այն սքանչելի մեհեանը: Հի-
մա մեհեանին մէկ մասը միայն մնա-
ցած է, բայց ասի բաւական է ցու-
ցնելու թէ չէնքը շատ հոյակապ էր:
Շէնքին մէջ կան այլ և այլ տեսակ
քարեր, յորոյ ոմանք թանկագին են
և հեռաւոր տեղերէ բերուած: Բայց
մեհեանին ամենէն սքանչելի զարդն էին,
ոչ թէ ճարտարապետական շքեղու-
թիւնն որով շինուած էր, այլ կուռ-
քերն որովք լի էր: Մեհեանին արև-
մտեան կողմը կար պատկեր արեգա-

լամ էր, և զիտէր տեղափոխել ա-
հագին ծանրութիւններ, զորս այժմու
մեքենայից միջոցաւ իսկ դժուար է
իրենց տեղերէն վերցնելով տանիլ
ուրիշ տեղեր:

Ս Է Ր

Սիրելի տղայք, սերն է անկիւնա-
քար ճշմարիտ ֆրիստոնէական կենաց:
Ով որ չսիրեր զԱստուած, չիրնար պըն-
դել թէ ինք Աստուծոյ որդի է: Արդ,
կ'ուզեմ քանի մը բան ըսել ձեզ նախ
թէ ինչպէս կարելի է ունենալ այս-
պիսի սէր, և թէ ինչպէս կարելի է
ցուցնել այն սէրը:

Տղայ մը ի՞նչպէս սկսելու է սիրել
զԱստուած: Աստուծոյ Սուրբ Հոգին

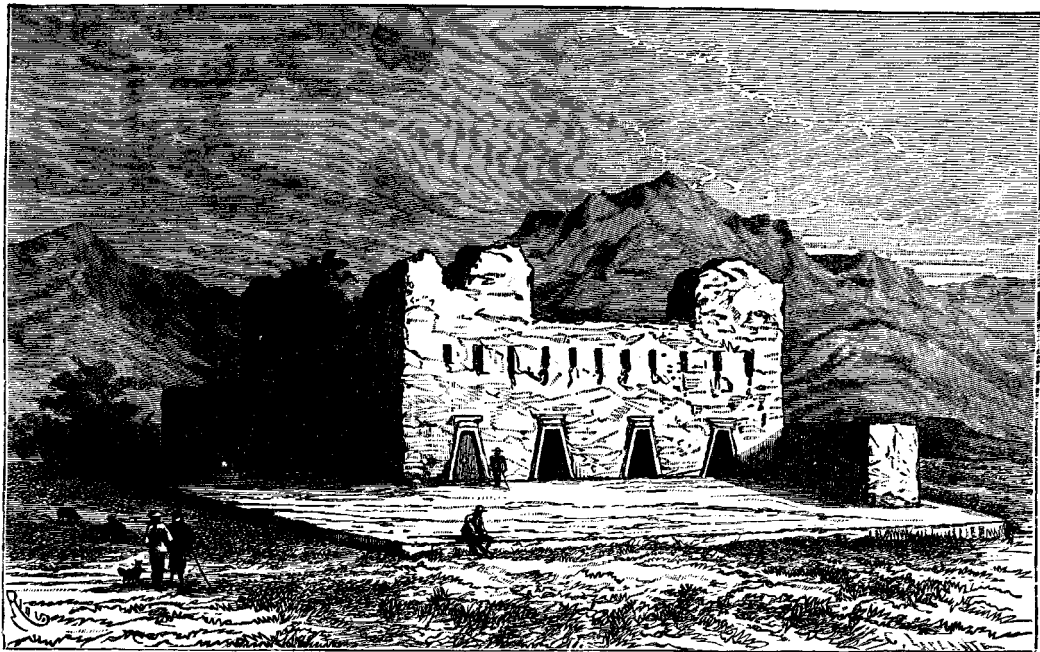
օրհնութիւնները: Բայց ո՞րչափ մեծ է
անոր բարերարութիւնն յայսմ որ տը-
ւած է զՅիսուս մեզ Փրկիչ: Ապաքէն,
երբ յիշենք թէ մենք մեղաւորներ
ենք, և թէ Աստուած առաւ զՅիսուս
փրկել զմեզ ի մեղաց, պարտինք շատ
սիրել զԱստուած: Երախտագիտու-
թիւնը չարժեքու է զմեզ ի սէր: Տղայ
մը ի՞նչպէս կրնայ այնչափ կարծա-
սիրտ ըլլալ որ մերժէ իւր սերն առ
օրհնեալ Տէրն որ այնչափ բարիք պար-
գեւած է անոր յայսմ աշխարհի, և
պիտի պարգևէ ի հանդերձելու մն:

Բայց դուք կ'ըսէք, « ՉԱստուած կը
սիրեմ, արդ ի՞նչպէս կրնամ ցուցը-
նել այս սէրը:» Չեմ կարծեր որ ե-
թէ իրօք ունիք այս սէրը ձեր սրտին
մէջ, դժուարութիւն պի-
տի կրէք զայն ցուցնե-
լու: Գժուարին չէ ձեզ
ցուցնել ձեր հօր կամ
մօր թէ կը սիրէք զա-
նոնք: Բայց կրնամ ձեզ
քանի մը բան ըսել թէ
ինչպէս կրնաք ցուցնել
ձեր սէրն առ Աստուած:

Չանացէք ըլլալ այն-
չափ կատարեալ որչափ
կարելի է: Չանացէք
ըլլալ նման ֆրիստոսի,
և այսպէս ձեր սէրը
յայտնի կ'երևի: Բաւա-
կան մի համարիք սէր
ունենալ ձեր սրտին մէջ
միայն, այլ պատմեցէք
այն սէրն այլոց: Այս-
պէս ձեր սիրոյ լոյսը պի-
տի փայլի յօգուտ այ-
լոց, և այսպէս ձեր բա-
րեկամներն և ծանօթ-
տեսներն թէ դուք ար-
դարև կը սիրէք զԱստուած:

Ք Լ Ո Ր Ո Ֆ Ո Ր Մ

Դէպք մը, որ մօտեքս պատահե-
ցաւ, մեր ուշադրութիւնն արթնցոց
խորհելու թէ ինչ մեծ օրհնութիւն ը-
րած է մարդկային ազգին՝ այն անձն
որ գտաւ քրորոֆորմ կոչուած նիւթը:
Մեր ընթերցողներէն ոմանք լսած ըլ-
լալու են այս օգտակար հեղուկին վը-
րայ: Եթէ քիչ մը քրորոֆորմ թաշ-
կինակի մը վրայ թափուելով քանի մը
վայրկեան մարդու մը քթին բռնուի,
մարդը կը թմրեցունէ և յաւի անցողայ
կ'ընէ: Ուստի սովորութիւն եղած է
քրորոֆորմով թմրեցունել այն անձներն
որոց վրայ վիրաբուժական և այլ գոր-
ծողութիւն պիտի կատարուի: Բանի

ՔԵՐՈՒԹ ՄԵՋ ՆԻՆ ՉԵՊԵՐ

կան, որ էր Բելուի հին թագաւոր-
ներուն աստուածը: Այն պատկերն
էր զուտ ոսկիէ, և այնպէս դրուած
էր որ առաւօտեան արեգական լոյսը
զարնելով անոր՝ սքանչելի կերպով կը
լուսաւորէր մեհեանին ներսը: Շէնքին
մէջ կայ անուշ ջրոյ մեծ հոր մը: Ջրը
հորին լայնութիւնն է երեսուն ոտք,
և մարդիկ սանդղով կ'իջնեն ջուրին
երեսը որ մեհեանին գաւթէն եօթա-
նասուն ոտք վար է:

Ընչաքաղց Սպանիացիք կողոպտե-
ցին բոլոր մեհեաններուն մէջ գըտ-
նուած ոսկին, մեծամեծ գումարներ
առին տեղացի թագաւորներէն և կոր-
ծանեցին անոնց կառավարութիւնը:
Այս աւերակը կը տորվեցնեն մեզ թէ
դարեր առաջ այն երկրին մէջ կար
ժողովուրդ մը որ այլ և այլ արուես-
տից մէջ մեծ յառաջադիմութիւն ը-

է որ կը դարձունէ մեր սիրտերն ու-
ղիղ ճամբան: Այն Հոգին կրնայ լը-
ցունել մեր սիրտերը սիրով առ Աստ-
ուած: Ուստի, եթէ արդարև կ'ու-
զենք սիրել զԱստուած, լաւագոյն
բանը զոր կրնանք ընել, է աղաչել
զՀոգին սուրբ որ տայ մեզ այն սէրը:
Չեմ կրնար բացատրել թէ ինչպէս
Սուրբ Հոգին կը շարժէ մարդոց սիր-
տերը և կը դարձունէ զանոնք առ
Աստուած, բայց Սուրբ գիրք կ'ըսէ
մեզ թէ Աստուծոյ Հոգին կ'ընէ զայս:
Եթէ կ'ուզէք սիրել զԱստուած, խըն-
դրեցէք Սուրբ Հոգիէն տալ ձեզ նոր
սիրտ, սիրտ որ ըլլայ լի սիրով առ
երկնաւոր Հայրն որ կը սիրէ զձեզ:

Ապա իբրև յարմարագոյն միջոց այն
նպատակին հասնելու, խորհեցէք թէ
Աստուած ինչպէս կը վարուի ձեզի հետ:
Աստուած կու տայ ձեզ կենաց բոլոր

ները պիտի սիրէք զԱստուած:

մը շարժած առաջ Աւետարեբրի խմբա-
գրին տասը տարեկան մէկ որդին, մինչ
կը խաղար՝ ծառէ մը վար ինկաւ, և
աջ թևի ոսկրը արմուկի յողուածէն
դուրս ելաւ: Ի սկզբան ոսկրը սխալ
գրուեցաւ, և այս սխալը չհասկցուե-
ցաւ մինչև որ թևին վարի ոսկրը վե-
րի ոսկրին վրայ դարձ փակած էր ա-
նոր, և հաւանական չէր թուեր որ
ոսկրը դարձեալ իւր տեղը դուրէր,
ուստի վախ կար որ խեղճ տղուն թևը
խեղ պիտի մնար: Սակայն քանի մը
ճարար վիրաբոյժներ որոշեցին փորձ
ընել տեղէն ելած ոսկրը տեղը դնե-
լու, թէև արդէն
ինը շարժած ան-
ցած էր յորմէ հե-
տէ արկածը պա-
տահած էր: Քրո-
րոֆորմով թմրե-
ցուցին սղայն, և
վիրաբոյժներն
հաստատամտու-
թեամբ և համբե-
րութեամբ գրե-
թէ ժամ մ'աչ-
խատելէ ետքը
կարող եղան ոսկ-
րը սխալ տեղէն
բաժնել և բուն
տեղը դնել: Ա-
ռանց քրորոֆոր-
մի եթէ ոչ անկա-
րելի, գէթ շատ
գոյնար պիտի
ըլլար այս գոր-
ծողութիւնը, և
խեղճ տղայն պի-
տի կրէր անտա-
նելի ցաւ: Սակայն
ի շնորհս քրորո-
ֆորմի մկանունքը
թուլցան, և ար-

դետին եզերքը գտան փայտաչէն հին
աւան մը:

Յաղթականք դրուեցին այն տեղն,
և ըրին զայն Մեծին Բրիտանիոյ մէջ
Հռոմէական իշխանութեան կեդրոն:
Փոխանակ փայտաչէն աւանին շքեղ
քաղաք մը կառուցուեցաւ, և հա-
րուստ Հռոմայեցիք հոն կը դիմէին
պերճութեամբ սպրբու համար: Ոչ
նուազ քան չորս Հռոմայեցի կայսերք,
այսինքն Ալբրիանոս, Սեպտիմու Սե-
ւերոս, Կարակալլա և Կէդա բնակած

անոր բնակաց մէջ կային շատ հա-
րուստ Հրեաներ: Քաղաքը շրջապատ-
ուած է հին գեղեցիկ պարսպով մը,
և լի է յիշատակօք այլ և այլ ազգաց
որ տիրեցին այն քաղաքին դրեթէ եր-
կու հազար տարուոյ միջոցի մէջ:

Վերի պատկերին մէջ տեսնուած ե-
կեղեցին է այն քաղաքին շքեղագոյն
չէնքը: Չորս անգամ քանդուած, և
չորս անգամ շինուած է: Առաջին
չէնքը շինուած էր աւելի քան հազար
տարի առաջ:

ՆՈՐԲ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ղան քնացաւ բոլոր գործողութեան
ատեն, և հիմա ազէկ է, և յոյս կայ
որ ֆլատեալ թևը քիչ օրէն միւս թե-
ւին պէս առողջ պիտի ըլլայ:

ՆՈՐԲ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
Այս գեղեցիկ շէնքն Անգղիոյ նշա-
նաւոր քաղաքներէն մէկուն մէջ կը
գտնուի: Աւելի քան 1800 տարի ա-
ռաջ, այսինքն Քրիստոսի 79 թուա-
կանին երբ Հռոմայեցոց զօրքն ընդ
հրամայատարութեամբ Ալրիգոլայի կը
նուաճէին զՄեծն Բրիտանիա, լոնտո-
նէն իբր 200 մղոն դէպի Կիւսիս, Ուզ

են հոն այլ և այլ ժամանակներու մէջ,
և կ'ըսուի թէ Մեծն Կոստանդիանոս
հոն ծնած է, և հոն երեք Քրիստու-
նէական եկեղեցիներ շինուած են ի
սրատիւ Կոստանդիանոսի մօր, Հեղի-
նէ գլխոյին:

Երբ Հռոմայեցիք թուրքին զՄեծն
Բրիտանիա, Երբ քաղաքը շատ փո-
փոխութեանց ենթակայ եղաւ: Քա-
ղաքն երկար ատեն մնաց Դանիացոց
ձեռքն, ապա ինկաւ Նորմաններու
ձեռք, որ եկած էին Գաղիայէն: Միջին
դարուոյ մէջ քաղաքն եղաւ կեդրոն
մեծ առևտրոյ և հարստութեան, և

Հին ՀԱՅՏԵՐԵՆ ԳԻՐԳԷ ՄԸ ԱՌՆՈՒԱՏ
Տէրն է գրեալ յօրէնքն հին
Մատամբն սուրբ աստուածային,
թէ պինդ որահեւ ըզկիրակին,
եւ մի' գործեր ինչ ի նըմին:
Եթէ պահէք ըզկիրակին,
Հօտ, անդաստանք ձեր բազմացին,
Թէ հակառակ կենայք նըմին,
Սմէն բարիք ձեր խափանին:
Ռամիկք մարդկան Հայոց ազգին
Որք ոչ պահէք ըզկիրակին,
Ոչ էք նըման դուք կուպաշտին,
Եւ ոչ Տաճկին և ոչ Հրէին:

ԱՆԳՂԻՈՅ ԹՂԹԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՅՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅՆ

Չարմանալի է որ Անգղիոյ թղթատարութեան ընդարձակ և կնճռու պաշտօնին գլուխն է այնպիսի անձ մը, որ իւր կուրութեան պատճառաւ կը թուի անյարմար այն գործին ։ Կուրութիւնն արդարեւ մեծ գոյախառութիւն է, բայց ևս աւելի մեծ է այս անձին հաստատամտութիւնը և յաջողակութիւնը ։ Մր. Ֆոսէզ, այս է այս զարմանալի անձին անունը, փոխանակ յաղթուելու իւր ձախողութենէն, և տալու զինք անյուսութեան և լքման, քաջութեամբ խիղախեց ամեն գոյախառութեան դէմ, և մեծ պատասխանատուութիւն առնելով յիւր վերայ, կատարեց նախ քէմպրիճի համալսարանին մէջ ուսուցչութեան պաշտօն, յետոյ ընտրուեցաւ անգամ Անգղիոյ խորհրդարանին, և հիմա Մր. կրասթոնի պաշտօնեաներէն է ։

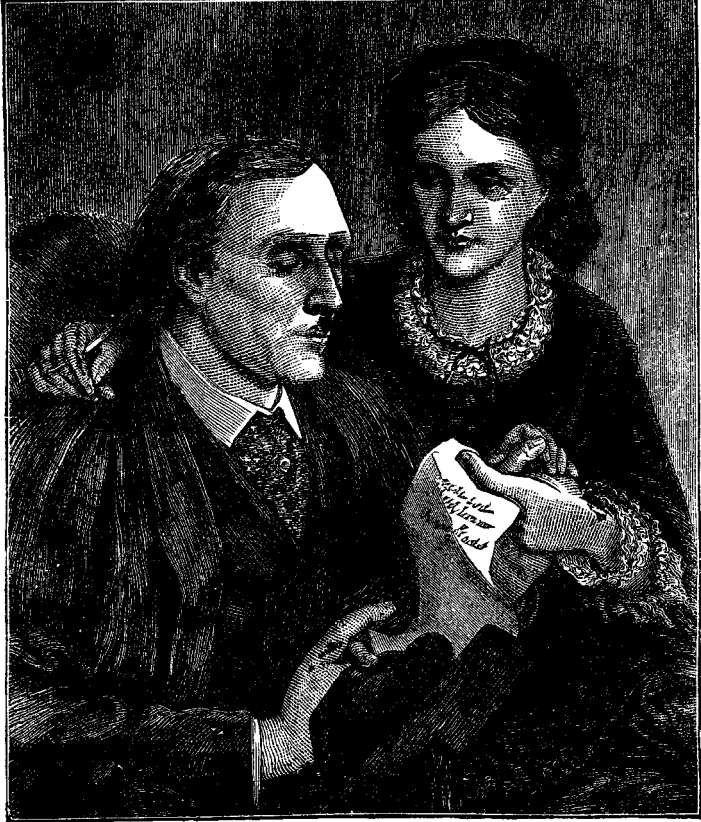
Մր. Ֆոսէզ է մին այն նշանաւորագոյն անձանց որ ունեցած են մասն Անգղիոյ կառավարութեան մէջ ։ Է բարձրովին կոյր, և կորուսած է իւր տեսութիւնն ի պատանեկութեան քէմպրիճ քաղաքը վառ օդի պայթմանէ ։ Այսպիսի ձախողութիւն մը բաւական է անկարող ընել շատերը հասարակաց գործերու մասնակցութենէ, բայց Մր. Ֆոսէզ ընդհակառակն այնչափ փութով զհետ եղաւ այնուհետև ուսման և գիտութեան, որ եղաւ իւր ժամանակին հմտագոյն մարդոց մին ։ Քաջ տեղեակ է քաղաքական տնտեսութեան և ուսողութեան, մեծ հմտութիւն ունի մանաւանդ պատմութեան և գրագիտութեան ։ Հասարակաց խորհրդարանին մէջ սիրելի և մեծարոյ է ամենուն ։ Մր. Ֆոսէզ ունի ոչ սակաւ մտերիմ բարեկամներ որ կ'օգնեն նմա, ունի մանաւանդ շատ ազնիւ կին, որ ոչինչ ընդհատ քան զամուսին իւր յառաջացած է գիտութեան և մատենագրութեան մէջ ։

Մր. Ֆոսէզ թղթատարութեան պաշտօնէութիւնն ընդունելէն ետքը մանաւանդ ցուցուց մեծ զօրութիւն և հանճար ։ Թղթատարութեան պաշտօնեայ մը Անգղիոյ մէջ մինչև ցարդ իւր

բոլոր պաշտօնէութեան ժամանակ չը գործեց այնչափ օգտակար փոփոխութիւններ վարչութեան այն ճիւղին մէջ, որչափ գործեց Մր. Ֆոսէզ ։ Ժամանակաւ այս երեւելի անձը ատենաբանութիւն մը ըրաւ իբր երեք հարիւր կոյրերու, և ակնարկելով իւր զրկուելի տեսութենէ մինչ 25 տարեկան էր, ըսաւ. «Երբ այս գոյախառութիւնը պատահեցաւ ինձ, հարկ համարեցայ խորհիլ ժամանակ մը թէ այս նոր վիճակիս մէջ ինչ տեսակ կեանք ընտրել պարտ էր ինձ ։ Բարեկամներէս շատերը խրատ կու տային հրաժարել ամէն գործէ և վարել հայեցողական կեանք ։ Բայց շատ երկար

կ'ընդունիմ, որչափ կ'ընդունէի յառաջ ։

Կան նաև ձեզի համար, որ նոյն պարագաներու մէջ կը գտնուիք, առատ նիւթեր զուարճութեան և վայելման, եթէ ունիք բաւական քաջութիւն ընտրելու անոնցմէ մին ։ Անոնք որ կորուսած չեն իրենց տեսութիւնը կըրնան սորվիլ ինէ, թէ լաւագոյն օգնութիւնը զոր կրնան ընել կուրաց այս է, այսինքն կարողացունել զանոնք, եթէ հնար է, ապրիլ իբրև անկախ մարդիկ ։ Անոնց որ կոյր են ի ծնէ, սորվեցունելու է, եթէ հնար է, չափի անձամբ իրենց ապրուստը. իսկ անոնց որ յետոյ եղած են կոյր, օգնելու է, եթէ կարօտ են օգնութեան, իրենց տան մէջ, և ոչ կոյրերու համար յատուկ ապաստանարանի մէջ ։ Տունը, իւր բոլոր ուրախութեամբք և զուարճութեամբք, կ'ընծայէ անոնց այնչափ բերկրութիւն որչափ այլոց ։ Ուստի, եթէ հնար է, պէտք է չհանել զանոնք իրենց տունէն, իրենց ընտանեաց զրկէն ։”

Մր. ՖՈՍԷԶ ԵՒ ԱՆՈՐ ԿԻՆԸ

խորհելու պէտք չունեցայ որոշելու համար թէ լաւագոյն ընտրութիւն չէր այն ։ Ուստի որոշեցի, և որոշմանս մէջ մնացի հաւատարիմ. որոշեցի ապրիլ այնպէս՝ որպէս թէ կորուսած չէի տեսութիւնս ։ Արդարև կան շատ գործեր զորս կոյր մը չի կրնար ընել, կան սակայն ոչ սակաւ գործեր զորս կրնան ընել նաև կոյրք. նա մանաւանդ գիտեմ կոյրեր որ շատ գործեր ընելու քան զիս աւելի կարող են ։ Երբ տեսութիւնս կորսնցուցի, կային շատ գործեր որոց փափաքող էի. խորհեցայ սակայն այնպիսի գործեր ընտրել զորս կարող էի յառաջ տանիլ. և ասոնցմէ հիմա այնչափ զուարճութիւն

Ինչպէս որ ամառուան մէջ ձիւն, և հունձքի ատեն անձրև, այնպէս աչ յիմարին պատիւ չվայէր ։

ԱՒԵՏԱԲԵՐՆԵՐՈՒ ԳԻՆԸ
ԱՄՄԱԿԱՆ (Հայերէն Էրով, և Հայ-Տահերէն), փոսթայի ժախքով, տարին 6 դահեկան է ։
Սիրելիայի Միտմարաց ընթացիկ Գրական Գործարար Եօզուլու ։
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒ
ՅԱՐԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՅԱՆՈՐ ՊՕՅԱՆՆԱՆ